

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ТАРИХ ВА МАДАНИЙ МЕРОС ФАКУЛЬТЕТИ
ИСЛОМ ТАРИХИ ВА МАНБАШУНОСЛИГИ, ФАЛСАФА
КАФЕДРАСИ**

**“БУХОРОНИНГ ИСЛОМ ЦИВИЛИЗАЦИЯСИДАГИ ЎРНИ ВА
УНГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ”**

мавзуидаги халқаро илмий-амалий анжуман (видеоконференция)

МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ

28-29-МАЙ 2020 ЙИЛ

БУХОРО, 2020 йил

ул-хикоят»; 3. Мирзо Бобур; 4. Аз-Замахшарий – «Робъе-ул-аброр»; 5. Шайх Нажмиддин Розий – «Баҳр-ул-хақойиқ» тафсири; 6. Калила ва Димна; 7. Ҳусайн Воиз Кошифий.

“Латоиф-ут-тавоиф” шубҳасиз Ўрта ва Яқин Шарқ халқлари ижтимоий-фалсафий тафаккури, диний-ирфоний билимлари, айниқса, “Адаб илми”нинг турли соҳа, йўналиш, жанрлари ва мауммолари шу жумладан, Али Сафий диний-фалсафий, бадий, ахлоқий қарашлари, таълимоти, дунёқарашини мунтазам илмий ўрганишда муҳим манбадир. Шу маънода бу муҳим манбани фалсафа тарихи манбаси сифатида махсус ўрганиш, ундаги маълумотлар асосида Али Сафийнинг илмий-фалсафий, диний-тасаввуфий, бадий-ахлоқий ва ижтимоий-сиёсий дунёқарашини тадқиқ этиш, бизнинг фикримизча, Ўзбекистондаги фалсафа тарихи ихтисослигининг ўта долзарб илмий муаммосидир.

Адабиётлар:

1. Собрание восточных рукописей АН УзССР. Т. II. Т.: Фан. 1957.
2. Қаралсин: Фахриддин Али Сафий. Интиҳоб Ш.Нуриддинов, М.Аҳмадов. Дурдонаҳои наср. Намунаҳои насри форсу тоҷик. Асрҳои XV то аввали асри XVIII. Чилди саввум. Душанбе: Адиб. 1991.
3. Фахриддин Али Сафи. Латоиф ут-тавоиф. Таҳқиқ ва кушоши Аҳмад Гулчин Маоний. Техрон. 1336/1958.
4. Фахриддин Али Сафӣ. Латоиф ут-тавоиф. Душанбе: Ирфон. 1968.
5. Фахриддин Али Сафи. Занимательные рассказы. Пер. С.Ховари. Душанбе: Ирфон. 1977; так же: Фахриддин Али Сафи. Занимательные рассказы. Пер. с перс. С.Ховари. Душанбе: Маориф. 1985.
6. Фахриддин Али Сафи. Занимательные рассказы. Пер. с перс. С.Ховари. Москва: Comil. 1991.
7. Фахриддин Али Сафий. Латофатнома. Т.: Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашрети. 1996.
8. Маҳмудов Равшанбек. Тафаккурнинг олмос қирралари. Т.: 1996.
9. Аҳмедов Б. Ўзбекистон халқлари тарихи манбалари. Т.: Ўқитувчи. 1991.
10. Аҳмедов Б. Ўзбекистон тарихи манбалари. Т.: Ўқитувчи. 2001.

HOJAGON TARIQATIDA INSON KAMOLOT YO'LI

Alimova Shaxlo Bafaevna – Buxoro XTXQT va UMO katta o'qituvchisi

Xojagon - Xojai Jahon nomi bilan mashhur bo'lgan, avliyolar sultoni, Buxoroi sharifni dunyoga tanitgan yetti pining birinchisi Abdulxoliq G'ijduvoni (1103-1179) tomonidan asoslangan Movarounnahrdagi mumtoz tasavvufiy tariqatlardan biridir. Xoja Orif Revgariy tomonidan «Tariqat ahlining raisi, zoti bobarakot»¹ sifatida ta'riflangan Abdulxoliq G'ijduvoni haqqa vosil bo'lish, ruhni kamol toptirish va inson kamolot darajasiga yuksalishning o'ziga xos yo'lini kashf etdi. Xojagon tariqati Abdulxoliq G'ijduvoni ko'rsatgan kamolot yo'lidir. Shuning uchun Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiylar: «Alarning ravishi tariqatda hujjatdur, barcha foruqning maqbulidurlar.»², - deb tariflaganlar.

Xojagon tariqatidagi inson kamolot yo'li shariatga asoslanadi. Bu yo'l doimo shariat va sunnatga uyg'un, bid'atdan yiroq bo'lgan. U hushyorlik yo'li bo'lib, «hush dar dam» rashhasiga asoslanadi. U fanodan baqo holatigacha insonni kamolotga yetaklash yo'llarini ko'rsatadi.

Xojagonlar tariqati shaxs ruhiy xususiyatlarini inobatga olib, kamolot yo'lini belgilagan sulukdir. Zero, bu yo'l boshida Abdulxoliq G'ijduvoniya xufiya zikr bo'lsa, Mahmud Anjir Fag'naviydan Amir Kulol davrigacha xufiya va jahriya zikr birga mavjud bo'lgan. Amir Kulol jamoasida jahriya zikr bo'lsada, ammo Bahouddin Naqshband xufiya zikr qilish zarurligini asoslagan.

Xojagon tariqati soliklarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalagan maktabdir. Bag'rikenglik Abdulxoliq G'ijduvoniya samoga bo'lgan munosabatlarida, ya'ni «Inkor ham etmaslik, maqbul

¹ Navro'zova G.N., Akobirova D.J., Orif Revgariy. T.2018.3-bet

² Alisher Navoiy. Nasoyim ul-muhabbat. T.A.T. 17-tom. - T.: 2001.254-bet

ham qilmaslik»da namoyon bo'lgan. Shuningdek, bu tariqatda valiylik darajasida yuksalgan ayollarga teng hurmat bilan munosabatda bo'lingan.

Xojagonlar nafs tarbiyasiga maxsus e'tibor berib, nafs fano darajasiga olib kelishini ko'rsatganlar. Ularda bandalik eng oliy daraja sifatida qaralgan. Banda ixtiyori to'la ravishda ilohiy ixtiyor bilan uyg'un bo'lgan. Xaq rizoligiga erishish asosiy maqsad hisoblangan. Xojagonlar insonga barcha jismoniy, aqliy, nafsoniy, ruhiy quvvatlarni boshqara olish, o'z-o'zini anglash va o'zining mikroolamida makroolamni - ilohiylikni joylashtirishning eng afzal yo'llarini topganlar. Qalbdagi ilohiy fayzni to'plash, insondagi mavjud zahiralarni ochish va ularni borliqni go'zallashtirish kabi ezgu ishlarga safarbar etish uchun «Nazar bar qadam» rashqasi asosida ko'z va oyoq quvvatini jismonan va ma'nan to'g'ri yo'naltira olganlar.

Xojagonlar tariqatida boshqa tariqatlardan farqli jismoniy sayru safar qilish ma'nan, ruhan safarga aylantirilgan. «Safar dar vatan» rashhasi orqali inson o'zida butun makroolamni his etib, o'zidagi tuban, yomon axloqlarni yo'qotib, go'zal ilohiy axloq sohibiga aylanishi zarurligi uqtirilgan.

Tariqatlardagi inson kamoloti uchun zarur bo'lgan uzlat, chilla, tanho, xilvatni xojagonlar anjumanda o'tkazish yo'lini ixtiro etib, «xilvat dar anjuman» rashhasi asosida zokiran xalq va botinan haq bilan bo'lib, xos tariqat ahli bilan suhbat yo'li ila ruhlarini oziqlantirib, kamol topish mumkinligini ko'rsatdilar. Natijada xojagon yo'li dunyoviy va diniy baxt- saodat yo'li, dunyo va oxirat uchun ham zaruriy yo'lga aylandi.

Xojagon tariqati insondagi xotirani tasnif etib, uni shaytoniy, nafsoniy darajadan poklab, malakkiy va oxirida rahmoniy darajasiga yuksalish yo'llarini ixtiro etib, «yodkard», «yoddosht» rashhalari natijasida bunga erishish mumkinligini ko'rsatdi. Vaqt qadriyatiga maxsus e'tibor berish orqali soliklarga vaqtni o'z tasarrufiga olish, vaqt o'g'lidani vaqt otasi darajasiga yuksalish yo'lini «Hush dar dam» rashhasi orqali ko'rsatib, har on nafasni asrash kabi ruhiy mashqlar bilan vaqt ustidan g'olib bo'lish yo'llarini ixtiro etdi.¹

Xojagon tariqati insonni bugun mavjudotga nur sochuvchi, ziyo taratuvchi manzilu makonga aylantira oldi. Abdulxoliq G'ijduvoni o'nta nur ta'limoti orqali inson qalbida o'nta nurni mujassam etish mumkinligini ko'rsatdi. Inson kamolotga erishganida uning qalbida imon, islom, tavhid, ma'rifat, hidoyat, yodkard, yoddosht, bozgasht, nigohdosht, shayx nurlari tajalliy etgan bo'lib, bunday inson butun mavjudotga ilohiy ishq ila mushohada, nazar, munosabat qila oladigan bo'ladi.

Xojagon tariqati ruhiy kamolotga erishishning maqomlari tavba, iroda, zikr, zuhd, sabr, rizo, shukr, tavakkul va hollari muroqaba, musohaba, muhabbat, sidh, taslim, tavgiz, ixlos, mushohada, muoina bo'lib, shular orqali inson kamolot darajasiga erishishi mumkin deya, tolibi haqlarni hidoyat yo'lga boshlagan.²

Xojagon ta'limoti vahdati vujudga asoslangan ta'limotdir. Shuning uchun Romitaniy - Hazrat Azizon aytganki: «Yer yuzida Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni farzandlaridan biri bo'lsa erdi, Mansur (Holloj) hargiz dor ostiga bormagay erdi».³

Demak, Abdulxoliq G'ijduvoni asoslagan, Orif Revgariy, Mahmud Anjir Fag'naviy, Xoja Ali Romitaniy, Muhammad Boboi Samosiy, Hazrat Said Amir Kulol murshidlik qilgan va Bahouddin Naqshband asoslagan naqshbandiya tariqatining asosiy tamal toshi bo'lgan xojagon tariqati ixtiro etgan inson kamolot yo'li hozirgi kungacha o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda. Yurtimiz kelajagi bo'lgan bugungi yosh avlod, xojagon tariqati asoschisi Abdulxoliq G'ijduvoniyaning meqnatsevarlik, odamiylik, adolatpeshalik, kamtarinlik kabi olijanob insoniy fazilatlaridan o'rnak olsa arziydi.

¹ Abdulxoliq G'ijduvoni va tasavvuf. Ilmiy konferensiya. Toshkent. 2003 y. 12-bet

² Abdulxoliq G'ijduvoni va tasavvuf. Ilmiy konferensiya. Toshkent. 2003 y. 13-bet

³ Alisher Navoiy. Nasoyim ul-muhabbat. T.A.T. 17-tom. - T.: 2001. 254-bet